

7. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 року. [Електронний ресурс]. Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3099-14>.
8. Кримінально-процесуальний кодекс України. – Х. : Парус, 2008. – 320 с.

Стаття посвячена общей характеристике уголовных правонарушений в Вооруженных Силах Украины и определению их подследственности в новом УПК Украины 2012 года. Автором обоснована необходимость сохранения оперативных подразделений в Военной службе правопорядка Вооруженных Сил Украины и создания в этой службе следственных подразделений для расследования воинских преступлений и общеуголовных преступлений, совершенных военнослужащими на военных объектах.

The article is devoted to the general characteristics of criminal offenses in the armed forces and the determination of their suspects in the new Code of Criminal Procedure of 2012. The author substantiate the necessity of maintaining the operational units of the Military Service Law Enforcement Armed Forces of Ukraine and creation into this service of investigative units to investigate military crimes and common crimes committed by servicemen on military objects.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2012

УДК 349.41

Галагуза А. В., НУ «ОЮА»

НАСТАННЯ ТА ПРИТЯГНЕННЯ ДО ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ПРАКТИЧНА НЕОБХІДНІСТЬ У ВИЗНАЧЕННІ

В статті проведено аналіз позиції Конституційного Суду України щодо питань настання та притягнення до відповідальності (рішення № 9-рп/99 від 27 жовтня 1999 року), та, використовуючи принципи розмежування проблемних понять зафіксованих у ньому, висунуті припущення щодо визначення цих моментів у сфері застосування юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.

Важливими аспектами інституту юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства, які, на нашу думку, заслуговують уваги, є визначення моменту настання відповідальності за порушення

земельного законодавства та моменту, з якого особа вважається притягнутою до юридичної відповідальності за такі правопорушення, оскільки аналіз чинної законодавчої бази України та результатів застосування її норм у правозастосовних актах свідчить про те, що науковці та практики досі не дійшли єдиної думки з приводу цієї проблеми, та, навіть Конституція України не дає чіткого розмежування таких понять.

Статтею 61 Конституції України, визначено, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення [1].

Статтею 62 Конституції України закріплено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [1].

Деяку однозначність у розуміння цього предмету вносить Рішення Конституційного Суду України № 9-рп/99 від 27 жовтня 1999 року у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність), в якому також були порушені питання щодо визначення моменту, з якого настає кримінальна відповідальність, та моменту, з якого особа вважається притягнутою до кримінальної відповідальності, висновки якого за міжгалузевою аналогією (субсидіарне застосування права) можуть бути застосовані й до схожих відносини інституту юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства, оскільки у діючому Земельному кодексі України не визначено поняття «притягнення до юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства», та не встановлено моменту, з якого настає відповідальність за порушення земельного законодавства.

Метою даної статті є виявлення засад визначення Конституційним судом України моментів настання та притягнення до юридичної відповідальності на прикладі кримінальної відповідальності, та формулювання, спираючись на них та враховуючи специфіку земельно-правових санкцій, визначень цих моментів у разі застосування юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.

Під час розгляду вищевказаної справи збіглися позиції Міністерства внутрішніх справ України, представників Верховної Ради України Шишкін В. І. та Кривенко Л. І., представників Генеральної прокуратури України Бурдоль Є. П. і Титарчук Г. М. та Служби безпеки України Породько В. М., які вважали, що особа вважається притягну-

ною до кримінальної відповідальності з моменту винесення постанови про притягнення цієї особи як обвинуваченого і пред'явлення їй обвинувачення [3].

Протилежну думку висловив постійний представник Президента України в Конституційному Суді України Носов В. В., який стверджував, що системний аналіз конституційних норм дає підстави під словосполученням «притягнені до кримінальної відповідальності», яке вживається в частині третій статті 80 Конституції України щодо народних депутатів України, розуміти застосування кримінального покарання до особи, винної у вчиненні злочину. Він вважав, що особа вважається притягнутою до кримінальної відповідальності тільки після постановлення судом обвинувального вироку, який набрав законної сили [3].

Відповідно до пункту 2 зазначеного Рішення кримінальна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, особливим елементом у механізмі кримінально-правового реагування держави щодо особи, яка вчинила злочин. Поняття «кримінальна відповідальність» законодавчо не визначено і в теорії кримінального та кримінально-процесуального права трактується по-різному [3].

Така сама обстановка щодо відсутності законодавчого визначення поняття «юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства» спостерігається як в теорії, так і в розпорошених у багатьох галузях права матеріальних та процесуальних нормах земельного права.

Будь-який різновид юридичної відповідальності (як то кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільно-правова відповідальність або відповідальність за порушення земельного законодавства тощо), полягає в публічному осуді уповноваженими на те державними органами або їх посадовими особами неправомірної поведінки особи як винної, а її підставами – присутність у винних діяннях особи складу злочину або проступку, або заподіяння такими винними протиправними діяннями шкоди правам та законним інтересам інших осіб за умови наявності причинного зв'язку між ними.

Реалізація ж державою своєї функції з охорони правопорядку [5, с. 22], зокрема в сфері земельних відносин, полягає в застосуванні до особи, що вчинила порушення земельного законодавства, певних санкцій (особистих обмежень або майнових стягнень [5, с. 92]), яких вона має притерпітися, що застосовуються через відповідний індивідуально-правовий акт (наприклад, обвинувальний вирок, постанова або рішення суду, постанова або рішення компетентного на те органу державної влади тощо).

За такого, ми погоджуємося з правовою позицією Конституційного Суду України (пункт 2), що сам факт порушення кримінальної справи щодо конкретної особи, або пред'явлення їй обвинувачення не можна визнати як кримінальну відповідальність, а також з тим, що особа не несе кримінальної відповідальності до тих пір, поки її не буде визнано судом винною у вчиненні злочину і вирок суду не набере законної сили. А також, підтримуємо її (пункт 3) щодо нетотожності поняття «притягнення до кримінальної відповідальності» поняттю «кримінальна відповідальність», як і не ідентичності поняття «притягнення до юридичної відповідальності» поняттю «юридична відповідальність», оскільки притягнення до юридичної відповідальності передуює юридичній відповідальності, а юридична відповідальність, у тому числі й кримінальна відповідальність, як і форми притягнення до юридичної відповідальності, визначаються та встановлюються законами [3].

Як зазначено у пункті 3 Рішення системний аналіз норм статей 147, 242, 246 та ін. Кримінально-процесуального кодексу України дає підстави дійти висновку, що притягнення до кримінальної відповідальності, як стадія кримінального переслідування, починається з моменту винесення слідчим постанови про притягнення особи як обвинуваченого і пред'явлення їй обвинувачення. Відповідно до положень частини першої статті 147 цього Кодексу “в разі притягнення посадової особи до кримінальної відповідальності за посадовий злочин... слідчий зобов’язаний відсторонити її від посади...”. Пункт 4 частини першої статті 242 Кримінально-процесуального кодексу України передбачає, що в разі віддання обвинуваченого до суду суддя одноособово чи суд у розпорядчому засіданні зобов’язані з’ясувати, “чи притягнуті до відповідальності всі особи, які зібраними в справі доказами викриті у вчиненні злочину”, а відповідно до вимог пункту 4 частини першої статті 246 цього Кодексу суд у розпорядчому засіданні повертає справу на додаткове розслідування за “наявності підстав для притягнення до кримінальної відповідальності інших осіб, коли окремий розгляд справи про них неможливий”. Підтвердженням того, що в зміст терміна “притягнення до кримінальної відповідальності” вкладається факт пред'явлення особі обвинувачення, є передбачена статтею 174 Кримінального кодексу України кримінальна відповідальність особи, яка провадить дізнання, слідчого або прокурора за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності з корисливих мотивів чи іншої особистої заінтересованості [3].

В резолютивній частині Рішення Конституційного Суду України (пункти 1. 1, 1. 2) закріплено, що кримінальна відповідальність настає

з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду, а притягнення до кримінальної відповідальності, як стадія кримінального переслідування, починається з моменту пред'явлення особі обвинувачення у вчиненні злочину [3].

Незважаючи на остаточність та обов'язковість даного рішення, серед суддів під час його ухвалення не було одностайної думки щодо визначення піднятих у конституційному поданні питань, що ще раз підтверджує необхідність однозначного розв'язання на законодавчому рівні проблематики цієї статті.

Так, наприклад, суддя Козюбра М. І. висловив окрему думку, в якій зазначив, що «...саме по собі правопорушення автоматично не тягне за собою застосування заходів державно-правового примусу, воно є лише підставою для цього. Для реального здійснення юридичної відповідальності необхідний правозастосовний акт уповноваженого на те (компетентного) органу, яким встановлюється обсяг та форма заходів державно-правового примусу; ... юридична відповідальність здійснюється у процесуальній формі. Це означає, що порядок покладення юридичної відповідальності визначається нормами процесуального права, на основі яких за наявності певного факту виникають процесуальні правовідносини, в яких відбувається рух юридичної відповідальності. Цей рух включає ряд стадій, основними з яких згідно з теорією юридичної відповідальності є: а) виникнення юридичної відповідальності, момент якого, як правило, пов'язаний з вчиненням правопорушення; б) дослідження обставин справи про правопорушення; в) прийняття компетентними органами рішення про застосування (незастосування) заходів державно-правового примусу, вибір їх в межах санкції, передбаченої нормою права; г) реалізація юридичної відповідальності, тобто виконання застосованих до правопорушника заходів державно-правового примусу» [4].

З огляду на викладене, використовуючи принципи розмежування проблемних понять зафіксованих даним рішенням Конституційного Суду України, ми вважаємо за можливе припустити, що моментом настання відповідальності за порушення земельного законодавства є момент набрання законної сили (чинності) індивідуально-правовим актом, прийнятим уповноваженим на те органом державної влади, з приводу застосування до особи, яка вчинила винне протиправне діяння в сфері земельних правовідносин, певних обмежень її прав, в межах визначених законом, як покарання за таке діяння.

При цьому, момент притягнення до відповідальності за земельні правопорушення, беручи до уваги відсутність кодифікації усіх матеріальних та процесуальних норм в сфері земельних правовідносин,

на думку автора, не можна визначити однозначно, він буде різнитися залежно від виду відповідальності за порушення земельного законодавства.

Так, у випадку кримінальної відповідальності за земельні правопорушення, як закріплено у проаналізованому вище рішенні суду, момент притягнення до неї буде починатися з моменту пред'явлення особі обвинувачення у вчиненні злочину.

Дещо інше буде спостерігатися у сфері адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства, оскільки Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 245-257) [2], закріплює такі стадії провадження у справах про адміністративне правопорушення, як складення протоколу про адміністративне правопорушення уповноваженими на те посадовою особою або представником громадської організації чи органу громадської організації, та безпосередньо розгляд справ про адміністративне правопорушення або органами (посадовими особами) уповноваженими розглядати справи про адміністративні правопорушення або районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судах.

Тому, ми доходимо висновку, що у випадку адміністративної відповідальності за земельні правопорушення, за загальними правилами, момент притягнення до неї буде починатися з моменту порушення провадження про адміністративне правопорушення, а саме з моменту складання протоколу про адміністративне правопорушення.

При цьому, за наявності обставин, передбачених статтею 258 цього Кодексу [2], момент притягнення до адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства буде починатися з моменту прийняття уповноваженим на те органом державної влади індивідуально-правового акту про застосування до особи адміністративного стягнення, визначеного законом.

У випадку цивільно-правової відповідальності за порушення земельного законодавства, враховуючи сутність (невигідні для заподіювача шкоди і боржника майнові наслідки, які встановлені законом або договором на випадок невиконання абсолютного обов'язку, а також невиконання або неналежного виконання боржником зобов'язання [6, с. 100]), завдання (відновлення порушених цивільних прав суб'єктів, відновлення майнового стану, відшкодування збитків, зміцнення господарсько-договірної дисципліни, а також задоволення матеріальних і духовних потреб громадян і організацій [6, с. 100]) та підстави цивільно-правової відповідальності (факт (склад) цивільного правопорушення, деліктоздатність особи, наявність діючого цивільного законодавства про цю відповідальність [6, с. 100]), момент

притягнення до неї буде починатися з моменту прийняття уповноваженим на те органом державної влади індивідуально-правового акту про відновлення порушених прав та законних інтересів, та/або стягнення завданих таким порушенням збитків.

Виходячи зі змісту дисциплінарної відповідальності, яка являє собою застосування до осіб, які перебувають у трудових відносинах з підприємством, установою чи організацією, винних у вчиненні дисциплінарних проступків земельно-правового характеру, заходів особистого впливу у вигляді накладення дисциплінарних стягнень [7, с. 245], момент притягнення до неї буде так само визначатися моментом прийняття підприємством, установою чи організацією, або уповноваженими ними органами індивідуально-правового акту про притягнення винної особи до дисциплінарної відповідальності, а у разі, якщо такою особою буде заподіяно матеріальну шкоду земельним ресурсам, про відшкодування шкоди чи компенсацію заподіяних збитків у встановленому законом порядку.

Момент притягнення до земельно-правової відповідальності також буде починатися з моменту прийняття уповноваженим на те органом державної влади індивідуально-правового акту, проте зміст такого акту буде торкатися застосування передбачених законодавством санкцій, які дістають вияв у способах впливу на правопорушників, що можуть бути застосовані лише до суб'єктів земельних правовідносин (наприклад, розпорядників земельного фонду, власників землі і землекористувачів тощо) [8].

З огляду на висвітлене, в черговий раз знаходить своє підтвердження нагальність вдосконалення інституту юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства з обов'язковим закріпленням на законодавчому рівні чітких визначень моментів настання та притягнення до юридичної відповідальності за такі порушення.

Бібліографічний список

1. Конституція України : затверджена Законом України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін., внесеними згідно із Законом України від 1 лютого 2011 № 2952-VI (2952-17) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. ст. 61-62.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. (зі змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. ст. 245-257.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням МВС України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп/99

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9339>
4. Окрема думка судді Конституційного Суду України Козюбри М. І. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням МВС України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9339>
 5. Основи правознавства України : навч. посіб. / С. В. Ківалов, П. П. Музиченко, Н. М. Крестовська, А. Ф. Крижанівський. – Х. : Одісей, 2011. – С. 22, 92.
 6. Земельне право : курс лекцій для студ. юрид. вузів та фак-тів / М. Г. Ковтун. – К. : Юмана, 2001. – С. 100.
 7. Земельне право України : підручн. / за ред. М. В. Шульги. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 245.
 8. Земельне право [Електронний ресурс] / М. О. Мацелик. – Режим доступу : http://b-ko.com/book_161_glava_42_3_Види_юридичної.html

В статтє проведено анализ позиции Конституционного Суда Украины по вопросам наступления и привлечения к ответственности (решение № 9-рп/99 от 27 октября 1999 года), и, используя принципы разграничения проблемных понятий, зафиксированных в нем, выдвинуты предположения относительно определения этих моментов в сфере применения юридической ответственности за нарушение земельного законодательства.

In the article has been done analysis of position of Constitutional Court of Ukraine on questions of offensive and bringing in to liability (decision № of 9-pn/99 from October, 27, 1999), and, using principles of differentiation of problem concepts fixed in him, has been done suppositions concerning the definition of these moments in the field of application of legal liability for violation of land legislation.

Стаття надійшла до редколегії 15.11.2012